

Дробаха Л.В.

(Кіровоград, Україна)

ОСОБЛИВОСТІ МЕТАФОРИЗАЦІЇ СЛІВ В УКРАЇНСЬКІЙ, НІМЕЦЬКІЙ ТА АНГЛІЙСЬКІЙ МОВАХ

У статті розглядаються питання, пов'язані з відображенням національного світосприйняття у різних мовах. Виконане дослідження підтвердило факт існування мовних картин світу. Виявлені певні особливості вживання метафоричних значень слів в українській, німецькій та англійській мовах.

Ключові слова: метафора, картина світу, компаративні фразеологізми, оцінка.

The article deals with the questions of the national mentality reflection in different languages. The conducted research proved the existence of world's language pictures. There have been found some peculiarities of usage of metaphoric words' meanings in Ukrainian, German and English.

Key words: metaphor, world's picture, comparative idioms, evaluation.

Стаття присвячена вивченню метафоричних значень слів, що позначають тварин в українській, німецькій та англійській мовах. Дослідження метафори як універсального явища в мові останнім часом знаходить своє відображення в лінгвістичних працях у різних аспектах [1; 2; 3; 5].

Перенесення назв за схожістю ознак притаманне всім мовам, однак зв'язки уявлень при називанні в кожній мові зумовлені зв'язками явищ, які виникли на певному історичному ґрунті і в конкретному національному середовищі. Це не виключає наявності в різноманітних мовах вагомої частини однакових асоціацій при називанні. Однак кожна мова при цьому виявляє значні розбіжності та особливості в словах, які виникли в результаті метафоризації. Цілком цікавим в цьому плані є порівняння українських, німецьких та англійських загальномовних метафор, утворених від назв тварин, оскільки це наочно показує співпадання та розбіжності як називних так і

характеризуючих метафор, що відображені у фразеологічних словниках української, німецької та англійської мов.

Те, що порівняння лежить в основі оцінки, – факт загальновідомий, який проте не є загальновисвітленим у літературі, оскільки сама шкала оцінювання як спосіб градуйованого порівняння зі стандартом є імпліцитним елементом структури оцінки [4, 49]. В.Н. Телія уподібнює шкалу оцінювання семіотичній мікросистемі, в якій існують квазістереотипи як основа порівняння, які є характерними для певної визначеної лінгвокультурної спільноти. Звідси така якість як “впертість” асоціюється у носіїв української мови лише з негативним діапазоном: *впертий як осел/козел/як верблюд*. Цікаво відмітити, що в казахській та киргизькій мовах слово “верблюд” виступає в ролі квазістереотипу лише в позитивній частині шкали; слово “жаба”, яке викликає неприємне відчуття у носіїв української мови, в чеській мові служить позитивним квазістереотипом якості дівочої молодості (*zabka* – кажуть про милу дівчину). Шкала оцінювання служить засобом для відтворення оцінної модифікації певної якості у вигляді квазістереотипу, характерних для мовної картини світу даної лінгвокультурної спільноти [4, 50].

Джерелом культурно-національної інтерпретації є і характерна для даної лінгвокультурної спільноти система образів-еталонів, відображених у стійких порівняннях [5, 241]. Наприклад, *укр.* *осел* ‘перен. зневажл. про нерозумну або вперту людину. //уживається як лайливе слово’ [ВТСУ, 682] – *нім.* *der Esel* ‘лайл. дурень, *Du alter Esel!* Старий осел!, *j-n zum Esel machen* робити з когось дурня’ [БНРС, I, 444] – *англ.* *ass* ‘дурень, телепень, невіглас, *to make an ass of oneself* пошитися в дурні, ставити себе у дурне становище, *to play the ass* валяти (клеїти) дурня, *ass in grain* несосвітений дурень’ [EUD, I, 80]; *укр.* *козел* ‘як з козла молока – немає жодної користі від кого-, чого-небудь’ [ВТСУ, 438] – *нім.* *der Bock* ‘*den Bock melken* робити непотрібну роботу’ [БНРС, I, 276]; *укр.* ‘старий сич – жарт., лайл. про старого, звичайно відлюдкуватого чоловіка’ [ВТСУ, 1127] – *нім.* ‘*ein alter Kauz* старий хрич’ [БНРС, I, 703]; *укр.* *собака* ‘перен., зневажл. про злу, жорстоку, недоброзичливу людину, //уживається як

лайливе слово – **нім.** *der Hund* 'Du Hund! лайл. Собака!' – **англ.** *dog* 'знев. падлюка, негідник' [EUD, I, 313], **укр.** 'Як собака на сні' – про того, хто сам не користується чим-небудь і іншим не дає' [ВТСУ, 1157] – **нім.** 'des Gärtners Hund собака на сні' [БНРС, I, 651]; **укр.** кішка 'у порівн. Жити як кішка з собакою – постійно бути в незгоді' [ВТСУ, 431] – **нім.** *die Katze* 'leben wie Hund und Katze жити як кішка з собакою' [БНРС, I, 702] – **англ.** *cat* 'to lead a cat and dog life жити, як кішка з собакою' [EUD, I, 181]; **укр.** корова 'перен., зневажл. про незграбну, товсту або нерозумну жінку' [ВТСУ, 456] – **нім.** *die Kuh* 'eine dumme Kuh лайл. дурна жінка' [БНРС, I, 754] – **англ.** *cow* 'розм. незграбна, дурна, надокучлива людина' [EUD, I, 244]; **укр.** свиня 'перен., лайл. неохайна людина' – **нім.** *das Schwein* 'розм. неохайна людина' [БНРС, II, 332] – **англ.** *pig* 'розм. нечепура, замазура', **укр.** свиня '//непорядна, нечемна, невдячна людина' [ВТСУ, 1106] – **англ.** *pig* 'розм. нахаба, свиня, What a pig! Який нахаба!' [EUD, II, 120]; **укр.** заєць 'у порівн.; розм. безквитковий пасажир або глядач у театрі, кіно' [ВТСУ, 297] – **англ.** *hare* 'розм. пасажир без квитка' [EUD, I, 518]; **укр.** баран 'лайл. про нерозумну, слабодуху людину' [ВТСУ, 37] – **нім.** *der Hammel* 'der blöde Hammel дурень' [БНРС, I, 591] – **англ.** *sheep* 'соромлива людина, обмежена людина' [EUD, II, 341]; **укр.** риба 'перен. в'яла, млява людина, яка зовні не виявляє своїх емоцій' [ВТСУ, 1029] – **нім.** *der Fisch* 'kalt wie ein Fisch холодний (байдужий) як риба' [БНРС, I, 477] – **англ.** *fish* 'dull fish нудна людина' [EUD, I, 419]; **укр.** півень 'перен., розм. про задерикувату й запальну людину' [ВТСУ, 761] – **нім.** *der Hahn* 'wie ein Hahn hochgehen розійтися як півень' [БНРС, I, 586] – **англ.** *cock* 'розм. забіяка'; **укр.** ведмідь 'перен., розм. про незграбну, неповоротку людину' [ВТСУ, 80] – **нім.** *der Bär* 'ein Bär von einem Menschen розм. справжній ведмідь (про людину)' [БНРС, I, 202].

Цікавими в зіставному плані є приклади, що містять співпадання значень слів в німецькій та англійській мовах, деякі з яких відсутні або виражені зовсім іншими лексичними одиницями в українській мові. Порівняймо: **нім.** *der Bock* 'перен. похитлива людина' [БНРС I, 276] – **англ.** *goat* 'хтива людина' [EUD I, 485]; **нім.** *die Katze* 'розм. сварлива людина' [БНРС, I, 702] – **англ.** *cat* 'сварлива

(недоброзичлива) жінка, пліткарка' [EUD, I, 181]; **нім.** *der Hase* 'er ist ein wahrer Hase справжній боягуз' [БНРС, I, 600] – **англ.** *hare* 'as timid as a hare боязкий як заєць' [EUD, I, 518]; **нім.** *der Stier* 'den Stier an den Hörnern fassen взяти бика за роги' [БНРС, II, 394] – **англ.** *bull* 'to take the bull by the horns узяти бика за роги' [EUD, I, 158]; **нім.** *der Igel* 'so ein Igel! перен. такий впертий!' [БНРС, I, 656] – **англ.** *hedgehog* 'розм. нелагідна (сварлива) людина, людина з колючою вдачею' [EUD, I, 527]; **нім.** 'jeder Hahn ist König auf seinem Mist всяк кулик у своєму болоті велик' [БНРС, I, 586] – **англ.** 'cock of the dunghill важна персона, господар становища' [EUD, I, 211]; **нім.** *der Bär* 'ein ungeleckter Bär перен. груба людина' [БНРС, I, 202] – **англ.** *bear* 'перен. груба невихована людина' [EUD, I, 110]; **нім.** 'er tut keiner Fliege etwas zuleide він і мухи не скривдить' [БНРС, I, 482] – **англ.** 'he wouldn't hurt a fly він і мухи не скривдить' [EUD, I, 432].

Хоча більшість фразеологічних та тлумачних словників вказують на стилістичний рівень, дуже важко зафіксувати багаточисленні нюанси у вживанні, оскільки часто межі використання на різних стилістичних рівнях є нестійкими. Нейтральними з точки зору стилістичного забарвлення є такі компаративні фразеологізми, які використовують зоонім лише задля художнього унаочнення певних фізичних ознак або поведінки людини через реально існуючі фізичні ознаки або спосіб поведінки тварин. Наприклад, в **українській мові** зустрічаємо: 'горобеня перен., зневажл. про людину з невеликою фізичною силою або про таку, що займає незначне місце в суспільстві', 'жайворонок про людину, у якої фаза найвищої фізіологічної активності припадає на першу половину дня', 'змія перен. про злу, підступну людину', *мавна* 'перен. зневажл. про людину, що сліпо наслідує чужі звички, вчинки тощо, перен. зневажл. про дуже негарну людину', 'сарана збірн. зневажл. велика кількість людей як уособлення зажерливої та руйнівної сили', *сич* 'сичем жити – жити самотно, замкнуто, відлюдно', 'теля //Про того, хто має спокійну вдачу; покірний', 'тигр у порівн. //перен. про людину, що своєю поведінкою, рисами характеру нагадує цього звіра' [ВТСУ, 192, 271, 374, 502,

1104, 1127, 1237, 1245]; в **німецькій мові**: *'er schläft wie ein Bär* він спить як ведмідь', *'sich benehmen wie ein Elefant im Porzellanladen* поводити себе доволі незграбно', *'er ist stumm wie ein Fisch* німий як риба, *er ist munter wie ein Fisch im Wasser* він почуває себе як риба в воді', *'wie die Fliegen* масами', *'daliegen wie ein geprellter Frosch* лежати пластом', *'wie ein Hase hin und herlaufen* полохатися як заєць', *'wie ein Hund gehetzt sein* почувати себе як загнаний кінь', *'stachelig wie ein Igel* колючий як їжак, *sich zusammenrollen wie ein Igel* згорнутися у клубок як їжак', *'beladen wie ein Kamel* навантажений як верблюд', *'wie die Katze um den heißen Brei gehen* не говорити по суті' [БНРС, I, 202, 410, 477, 482, 501, 600, 651, 656, 691, 702], *'wie eine gebadete Maus* мокрий як миша', *'voll wie ein Schwein* розм. напився як свиня' [БНРС, II, 71, 332]; в **англійській мові**: *'as cross as a bear with a sore hand* злий як пес', *'as drunk as a fish* п'яний як ніч', *'as quiet as a mouse* тихий, як мишка' [EUD, I, 110, 419, 745], *'happy as a pig in muck* страшенно щасливий, очманілий від щастя' [EUD, II, 120].

Конотації первинного значення включаються в тлумачення переносного значення, порівнянь та фразеологічних зворотів в українській, німецькій та англійській мовах. Наявність конотації у словах можна зафіксувати лише в той момент, коли несуттєва ознака об'єкта дійсності, який вона позначає, стала семантичним компонентом у тлумаченні якої-небудь іншої одиниці мови. Наприклад, виявляємо: **укр.** 'у порівн. *на білому коні в'їхати* – з'явитися де-небудь як переможець, як людина, що досягла тріумфального успіху', *козел відпущення* – про людину, на яку звалюють чужу провину, відповідальність за якийсь учинок', *русак* розм. російська людина, росіянин', *Собача вірність* – надзвичайна вірність, відданість; *собача смерть* – ганебна смерть; *собачий нюх* – хтось має здатність легко схоплювати, підмічати, розуміти що-небудь приховане, таємне; *собачі очі* – очі, що виражають відданість, покірність' [ВТСУ, 430, 438, 1014, 1090, 1157]; **нім.** *'einen Bock haben* упиратися', *'das hieße den Esel Griechisch lehren* Це марна праця', *'Fliegen fangen* байдикувати', *'sich aufblasen wie ein Frosch* пишатися', *'die Gänse gehen überall barfuß* скрізь так водиться', *j-m den roten Hahn aufs Dach setzen* підпалити комусь будинок,

'um wieder auf besagten Hammel zu kommen шутк. повернемося до наших баранів', *'wir werden ja sehen, wie der Hase läuft* поживемо – побачимо', *'den Hund nach Bratwürsten schicken* пустити козла в город', *'die Katze im Sack kaufen* купити kota у мішку', [БНРС, I, 276, 444, 482, 501, 512, 586, 591, 600, 651, 702], *'wie die Mäuse in der Speckseite leben* кататися як сир в маслі, *das ist den Mäusen gepfiffen* це марна праця' [БНРС, II, 71]; **англ.** *'you must not sell the skinn till you have shot the bear* ділити шкуру невбитого ведмедя', *'enough to make a cat laugh* і мертвого можна розсмішити', *'to see which way the cat jumps* вичікувати, куди вітер повіє', *'to let sleeping dogs lie* не торкатися неприємних питань', *'to cry stinking fish* виносити сміття з хати', *'to have other fish to fry* мати важливіші справи', *'first catch your hare then cook him* курчат восени рахують', *'to flog a dead horse* займатися марною справою', *'to find a mare' nest* попасти пальцем у небо' [EUD, I, 110, 181, 313, 419, 518, 551, 707], *'to buy a pig in a bag* купувати kota в мішку', *'to carry pigs to market* робити спробу, намагатися щось зробити' [EUD, II, 120].

Також в англійській мові, зокрема в економічній сфері, зооніми вживаються, наприклад, в таких словосполученнях, як *bear market* та *bull market*. На *bear market* (ринку “ведмедів”) ціни падають, оскільки багато людей не впевнені у майбутньому, тому вважають краще все продавати, а не купувати. *Bull market* (ринок “биків”) передбачає ситуацію, коли більшість гравців купують акції і їх ціни підвищуються [1, 59, 69].

Більшість зоонімів в українській, німецькій та англійській мовах мають негативний характер вживання. В.Н. Телія пов'язує перевагу негативних зоологічних компаративних фразеологізмів над позитивними тенденцією мови фіксувати відхилення від норми в негативний бік [5, 9]. Наприклад, в **українській мові**: *'буйвіл* //лайл. про людину', *'жаба* образно', *'жук* перен. розм. про пронозливу, шахраювату, хитру людину', *'змія* //Про хитрого, лютого ворога', *'лис* перен. про хитру, лукаву людину', *'миша* у порівн.', *'муха* у порівн.', *'сич* перен., розм. похмура, нелюдима особа', *'слон* у порівн.' [ВТСУ, 66, 271, 278, 374, 486, 526, 545, 1127, 1150]; в **німецькій мові**: *'aus einer Mücke*

einen Elefanten machen робити з мухи слона', '*eine leichte Fliege* легковажна дівчина', '*wie eine Gans schnattern* нести несинітницю', '*wie eine Gans watscheln* ходити вперевалку', '*der Kamel* розм. дурень', '*mit j-m wie die Katze mit der Maus spielen* гратися з кимось як кішка з мишою' [БНРС, I, 410, 482, 512, 691, 702]; в **англійській мові**: '*to let the cat out of the bag* роздзвонити секрет', '*a fly on the wheel* людина, що перебільшує свій вплив (своє значення)', '*mouse* боязка людина' [EUD, I, 181, 432, 745], '*screech owl* перен. провісник нещастя', '*wolf in sheep's clothing* вовк в овечій шкурі', [EUD, II, 307, 341].

Негативний вплив на реципієнта може досягатися різними шляхами. Деякі зооніми вже підсвідомо викликають негативну реакцію, серед яких назви тварин, які є символом обмеженості, грубості, відрази. Наприклад, **укр.** *осел, жаба, свиня, корова, кобила*; **нім.** *der Esel, der Kamel, die Kuh, die Gans, der Bär*; **англ.** *ass, cow, pig, bull, hedgehog*. Зооніми можуть супроводжуватися стилістично негативно забарвленими прикметниками: **укр.** *впертий, незграбний, ледачий*; **нім.** *dumm, blöd, eitel*, **англ.** *stupid, sly, lazy* тощо. Негативне враження створюють також дієслова, що мають негативний підтекст: **укр.** *шкірити, хлиснути, труситися*, **нім.** *schwitzen, stinken, schwatzen, saufen*, **англ.** *to stink, to chat, to tremble, to bridle up* і т. п.

У деяких випадках негативне забарвлення досягається переносним змістом фразеологізмів, які відображають незадовільний стан людини або недосконалість виконання певної дії. Іноді навіть створюється ціла порівняльна ситуація. Наприклад, виявляємо в **українській мові**: '*бабак* перен. про неповоротку, ледачу людину; нероба, ледар', '*сарана* //розм. про тих, кого важко нагодувати', '*слимак* перен. розм. безхарактерна, слабовільна, нікчемна людина' [ВТСУ, 30, 1104, 1148]. А в **німецькій мові** можна навести наступні приклади: '*wie ein Bär schwitzen* сильно пітніти', '*den Bock zum Gärtner machen* пустити козла в город, *wenn die Böcke lammen* коли рак свисне', '*er schwimmt wie eine bleinerne Ente* він не вміє плавати', '*ein Esel in der Löwenhaut* розм. боягуз, що удає з себе хороброго', '*der Fisch sich abmühen wie der Fisch auf dem Trocknen* битися як риба об лід', '*Das wissen alle Frösche im Teich* Це всім

відомо, *wo Frösche sind, da sind auch Störche* було б корито, а свині знайдуться' [БНРС, I, 202, 276, 418, 444, 477, 501], '*das trägt eine Maus auf dem Schwanz fort* кіт наплакав', '*er steht da wie der Ochse am Berge* він дивиться як баран на нові ворота [БНРС, II, 71, 166]. Подібні приклади є і в **англійській мові**: '*a fly in the ointment* ложка дьогтю в бочці меду', '*he can't say bo to a goose* він і мухи не скривдить', '*to hold with the hare and run with the hounds* служити і нашим, і вашим, вести подвійну гру' [EUD, I, 432, 488, 518], '*a sheep among wolves* вівця серед вовків' [EUD, II, 341].

Розуміння значень такого типу впливає з набору певних знань та уявлень про світ. Стилiстично негативно забарвлені компаративні фразеологізми можуть також виконувати функцію непрямого заперечення. Наприклад, **укр.** '*рак-неборак* фольк. бідна, нещасна людина, бідолаха', '*Як собака на сні* – про того, хто сам не користується чим-небудь і іншим не дає' [ВТСУ, 1014, 1157]; **нім.** '*Er passt dazu, wie der Esel zum Lautenschlagen* розм. він не придатний для цього', '*das passt dazu wie der Igel zum Handtuch* пасує як корові сідло', '*soviel von etwas verstehen wie die Kuh vom Sonntag* розумітися в чомусь, як свиня в апельсинах' [БНРС, I, 444, 656, 754]; **англ.** '*camel the last straw to break the camel's back* остання краплина, що переповнює чашу терпіння', '*that cock won't fight* цей номер не пройде', '*to teach an old dog new tricks* переучувати когось на схилі віку', '*never fry a fish till it's caught* не радій передчасно', '*to crush a fly upon the wheel* стріляти з гармати по горобцях', '*all his geese are swans* він завжди перебільшує' [EUD, I, 170, 211, 313, 419, 432, 488], '*there is a black sheep in every flock* у родині не без виродка' [EUD, II, 341].

Очевидно, що домашні та сільськогосподарські тварини значно домінують у використанні стилістично негативно забарвлених компаративних фразеологізмів. Наприклад, **укр.** '*бик* у порівн.', '*гуска* у порівн.', '*жеребець* перен. про чоловіка, який чим-небудь нагадує цю тварину', '*теля* перен. розм. зневажл. про молоду, недосвідчену або неспритну людину', '*цап* перен. ірон. про чоловіка з неприємним, фальшивим голосом; про бородатого або старого чоловіка', '*цуцик* перен. людина, що звикла вислужуватися' [ВТСУ, 49, 202,

274, 1237, 1358, 1367]; **нім.** *'der Bock* перен. про вперту людину', *'der Stier* перен. про вперту людину', *'Wenn man den Esel nennt, kommt er gerennt* Про вовка промовка', *'wenn die Hunde mit dem Schwanz bellen* коли рак свисне, *getroffener Hund bellt* на злодії шапка горить', *'die Katze aus dem Sack lassen* розм. розкрити свої справжні наміри', *'die Kuh* зневажл. занадто причепурена жінка, *j-m wie einer alten Kuh zureden* умовляти кого-небудь' [БНРС, I, 276, 394, 444, 651, 702, 754], *'der Ochse* груб. дурень, *dumm wie ein Ochse* дурний як віл' [БНРС, II, 165]; **англ.** *'bull* розм. огрядна, незграбна, галаслива людина', *'to turn cat in the pan* (каструля) стати перебіжчиком, *as a cat loves mustard* любить, як собака палицю', *'cunning dog* хитрун, *lazy dog* ледар', *'to lose one's goat* амер. розгніватися, *to play the goat* корчити дурника' [EUD, I, 158, 181, 313, 485], *'to eat like a pig* їсти жадібно, *to snore like a pig in the sun* гучно хропіти, *to stare like a stuck pig* витріщити очі, дивитися як баран на нові ворота, *to go to pigs and whistles* розоритися', *'to follow like a sheep* сліпо йти за кимось', *'turkey-cock* пихата, бундючна людина, *to strut like a turkey-cock* надутися як індик' [EUD, II, 120, 341, 566].

Оцінки з'являються при переході від позначень фізичних властивостей до психічних, до опису міжособистісних відносин та ін. Знак оцінки при цьому визначається метафоричними концептами та їх зв'язками із початковими значеннями. В основі концептів, які визначають оцінні смисли в метафорах, знаходиться ціннісна картина світу та семантика одиниць мови у їх взаємодії. Шляхом аналізу метафор можна визначити ті аспекти картини світу, які безпосередньо входять в структуру мовних одиниць, вводячи у них оцінні конотації. Можна погодитися з думкою, що "такі слова, як *animal* (тварина), *beast* (звір) та *brute* (тварина), часто вживаються як метафори при характеристиці поведінки людей, вказуючи, що їх дії властиві тварині, а не людині. Часто, але не завжди ці слова вживаються для вираження засудження" [1, 50].

Слід зазначити, що зооніми значно рідше використовуються для позитивної оцінки рис людини. Намагаючись позитивно охарактеризувати

певні дії суб'єкта, використовуються порівняння, в яких певні зооніми виступають як еталон довершеності у конкретній справі: **укр.** 'віл у порівн.', 'вовк перен. про досвідчену, бувалу людину. *Морський вовк*', 'газель у порівн.', 'кінь на коні бути – бути у вигідному становищі', 'кіт перен. розм. про особу, що відіграє дуже важливу роль у якій-небудь галузі, сфері діяльності', 'собака перен., рідко той, хто досяг досконалості в чому-небудь, вміла, спритна, завзята в чомусь людина' [ВТСУ, 146, 153, 170, 430, 472, 1157]; **нім.** 'er ist gesund wie ein Bär він здоровий як бик', 'zwei Fliegen mit einer Klappe schlagen одним ударом вбити двох зайців', 'er ist bekannt wie ein bunter Hund його кожен знає', 'der Kauz розм. парубок', 'bei Nacht sind alle Katzen grau вночі всі кішки сірі' [БНРС, I, 202, 482, 651, 702, 703], 'wie ein Pferd arbeiten працювати як кінь, mit dem kann man Pferde stehlen на нього можна покластися', 'ein Sperling in der Hand ist besser als eine Taube auf dem Dach краще синиця в руці, ніж журавель у небі, alte Sperlinge sind schwer zu fangen старого горобця нелегко спіймати' [БНРС, II, 191, 367]; **англ.** 'to live like a fighting cock жити в розкошах', 'dog розм. хлопець, парубок, to help a lame dog over a stile допомогти комусь в біді' [EUD, I, 211, 313], 'to cast sheep's eyes at smb. закохано позирати на когось' [EUD, II, 341].

Зооніми можуть використовуватися задля оцінки позитивного емоційного або фізичного стану людини, відобразити який виявляється можливим лише через порівняння з певним станом тварин (*жити як кіт в маслі, gesund wie ein Fisch im Wasser* свіжий як огірок, *every dog has his day* і в наше віконце засяє сонце). Крім еталонів, спільних з іншими народами, існує своє особливе уявлення про "порівняння" людини і тварин [5, 242]. Так, виявляємо в **українській мові**: 'грудна жаба – серцева хвороба, що супроводжується сильними болями в лівій частині грудної порожнини', 'їжак перен., розм. про коротко підстрижене волосся, що стирчить', 'кобила перен., вульг. Про високу на зріст огрядну жінку', 'забивати козла – грати в доміно', 'як собак – дуже багато', 'підкладати свиню – завдавати прикрощів комусь, діяти підступно проти когось' [ВТСУ, 271, 406, 437, 438, 1106, 1157]; в **німецькій мові**: 'den

Bären machen йти у кого-небудь на поводу (як ведмідь на ярмарку)', '*das Eichhörnchen er hat ein Eichhörnchen geschnupft* шутк. у нього пухнасті вуса', '*dumme Gans* лайл. дурна жінка', '*der Hahn im Korb sein* бути єдиним чоловіком у компанії жінок', '*alter Hase* розм. досвідчена людина, *da liegt der Hase im Pfeffer!* Ось де собака зарита!, *Mein Name ist Hase* моя хата з краю', '*der Hund scharfer Hund* суворий суддя', '*das ist für die Katze* це марно', '*ein komischer Kauz* дивак, *ein ehrlicher Kauz* чесний парубок, *ein reicher Kauz* заможна людина', '*eine alte Kuh* лайл. стара карга' [БНРС, I, 202, 383, 512, 586, 600, 651, 702, 703, 754], '*Meine Maus!* Моя люба!, *Mäuse mit j-m haben* сваритися з ким-небудь, *er hat Mäuse im Kopf* він з причудами, *er hat dicke Mäuse* у нього великі гроші', '*bunter Ochse* зневажл. про строкато одягнену людину', '*das beste Pferd im Stall* найкращий робітник, *auf hohem Pferd sitzen* хвалитися', '*er hat Schwein* йому везе' [БНРС, II, 71, 166, 191, 332]. Цікавими є приклади в **англійській мові**: '*bull session* розмови в чоловічій компанії', '*Camel Corps* жарг. піхота', '*old cat* стара відьма, *barber's cat* базіка, *it rains cats and dogs* ллє як з відра (про дощ)', '*to go to the dogs* розоритися, піти прахом, *whose dog is dead?* Що трапилось?', '*duck* розм. хлопець, малий; душка, серденько, сонечко, *lame duck* каліка, невдаха, банкрут', '*to see the elephant, to get a look at the elephant* побачити світ, узнати життя, *white elephant* непотрібна річ, подарунок, якого важко здихатися', '*big fish* амер. важна особа, *cool fish* нахаба, *loose fish* розбещена людина, *queer fish* дивна людина, *shy fish* сором'язлива людина', '*frog-eater* розм. француз, *the biggest frog in the pond* амер. розм. місцевий верховода', '*goose* дурний, простак, роззява', '*horse and foot* щосили, щодуху, *dead horse* розм. робота, за яку гроші одержані наперед', '*the grey mare* жінка, яка тримає свого чоловіка під чоботом' [EUD, I, 158, 170, 181, 313, 329, 345, 419, 454, 488, 551, 707], '*pig* амер. розбещена жінка', '*black sheep* шолудива вівця' [EUD, II, 120, 341].

Отже, використання великої кількості зоонімів для образної характеристики та соціальної оцінки поведінки людини за тими чи іншими ознаками і рисами, пояснюється тим, що тварини складають найближче

оточення людини. Метафора – це слова із смислом, що відрізняється від основного. В українській, німецькій та англійській мовах зооніми вживаються як метафори не тільки в літературній, але й у повсякденній мові. Досить цікавим є зіставлення в аналізованих мовах метафоричних значень на основі асоціацій. Особливу увагу привертають такі, що виникли в результаті спостережень за тваринами. Чітке розуміння того, як метафори використовуються в повсякденному мовленні, важливо для тих, хто вивчає німецьку або англійську мови, не тільки для того, щоб вони могли збагатити свій словниковий запас, але й для того, щоб вони могли зрозуміти нові переносні значення, зіставляючи їх з українським варіантом.

ЛІТЕРАТУРА

1. Дейнан Э. Метафоры / Пер. с англ. С.Г. Томашина. – М.: Изд-во АСТ, 2003. – 251 с.
2. Куцик О.А. Слова-символи як образно-смісловий центр формування фразеологізмів (на матеріалі української та російської мов): Автореф. дис. ...канд. філол. наук. – К., 1997. – 22 с.
3. Манакин В.Н. Сопоставительная лексикология: Монография/Владимир Манакин. – К.: Знання, 2004. – 326 с.
4. Телия В.Н. Конотативный аспект семантики номинативных единиц. – М.: Наука, 1986. – 142 с.
5. Телия В.Н. Русская фразеология: семантический, прагматический и лингвокультурологический аспекты. – М.: Языки русской культуры, 1996. – 286 с.

УМОВНІ СКОРОЧЕННЯ

- EUD – English-Ukrainian Dictionary: in 2 volumes. – К.: Освіта, 1996. – 1464 р.
- ВТСУ – Великий тлумачний словник сучасної української мови / Уклад. і голов. ред. В.Г. Бусел. – К.: ВТФ Перун, 2001. – 1440 с.
- БНРС – Большой немецко-русский словарь: в 2-х т.т. – М.: Русский язык, 1997. – 1440 с.